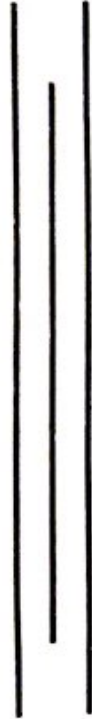


विकेन्द्रीकरण सम्बन्धमा व्यवस्था

गर्न बनेको ऐन

२०३६



श्री ५ को सरकार

पञ्चायत तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय

पुल्चोक, ललितपुर, नेपाल

विकेन्द्रीकरण सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावन: दलविहीन प्रजातान्त्रिक पञ्चायत प्रणालीले परिकल्पना गरेको शोषणरहित समाजको श्रृजना गरी जनसल्याणको अभिवृद्धि गर्नको निमित्त साधनको विनियोजन र विकास फलको सन्तुलित वितरणमा व्यापक जन-सहभागिता जुटाउन,

मुलुकको भू-वनोट र आर्थिक, सांस्कृतिक विविधता अनुसार मुलुक विकासको प्रयासमा आ-आफ्नो प्रतिभा, संभावना तथा आवश्यकताहरू पृथक हुने हुनाले यसबाट अधिकतम फाइदा गर्न आ-आफ्नो क्षेत्र र ठाउँ अनुसार स्थानीय स्तरमै योजनाहरूको तर्जुमा र संचालनको प्रभावकारी परिपाटी बसाल्न र उक्त काम गर्न गराउन सबै दक्षता स्थानीय स्तरमा नै अभिवृद्धि गर्न,

निर्दाल्य प्रजातान्त्रिक पञ्चायती व्यवस्थाको तल्लो तहदेखि नै प्रजातान्त्रिक अभ्यास र आ-आफ्नो क्षेत्रका जनताको सर्वांगीण विकासका लागि सोच्ने र जिम्मेवारी र जवाफ देही बहन गर्ने सबै रूपले स्थानीय पञ्चायतहरूको संस्थागत विकास गर्न र जनताको दैनिक आवश्यकताका कुराहरू र जनजीवनलाई अझ पार्ने कुराहरूको निर्णय र व्यवस्था स्वयं जनताले नै गर्न पाउने व्यवस्थाको लागि अधिकारको विकेन्द्रीकरण गर्न चाहिने भएकाले,

थो ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवबाट राष्ट्रिय पञ्चायतको सल्लाह र सम्मतिले यो ऐन बनाई बसेको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस ऐनको नाम "विकेन्द्रीकरण ऐन, २०३९" रहेको छ ।

(२) यो ऐनको दफा १ तुरुन्त र अन्य दफाहरू थो ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तीकेको मितिदेखि प्रारम्भ हुनेछन् ।

२. परिभाषा विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा-

- (क) "स्थानीय पञ्चायत" भन्नाले गाउँ पञ्चायत, नगर पञ्चायत र जिल्ला पञ्चायत सम्झनु पर्छ ।
- (ख) "जिल्ला विकास योजना" भन्नाले दफा ६ बमोजिमको विकास योजना सम्झनु पर्छ ।
- (ग) "पदाधिकारी" भन्नाले जिल्ला पञ्चायतका सभापति, उप-सभापति र सदस्यहरू नगर तथा गाउँ पञ्चायतका प्रधानपञ्च, उप-प्रधानपञ्च र सदस्यहरू, जिल्ला पञ्चायतको सामान्य निर्देशनमा रही काम गर्ने विकास सम्बन्धी जिल्ला स्तरीय सरकारी कार्यालयका कर्मचारीहरू र स्थानीय पञ्चायतका कर्मचारीहरू सम्झनु पर्छ ।

(घ) "राष्ट्रिय पञ्चायतको सदस्य" भन्नाले राष्ट्रिय पञ्चायतको निर्वाचित वा मनोनित सदस्य सम्पूर्ण पदहरू र सो शब्दले सम्बन्धित जिल्लाको राष्ट्रिय पञ्चायतको सदस्य, प्रधानमन्त्री, उप-प्रधानमन्त्री, मन्त्री, राज्यमन्त्री वा सहायक मन्त्री वा राष्ट्रिय पञ्चायतको अध्यक्ष वा उपाध्यक्षको पदमा बहाल रहेको भए निजलाई समेत जनाउनेछ ।

(ङ) "तोकिए वा तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद-२

उत्तरदायित्व र अधिकारको विकेन्द्रीकरण

३. स्थानीय पञ्चायतको उत्तरदायित्व र अधिकार: (१) जिल्लाको विकासको लागि र जिल्लाबासीको सामान्य हित र कल्याणको लागि जिल्लामा गरिने सम्पूर्ण जिल्ला स्तरीय विकास कार्यहरूको सञ्चालन गर्ने उत्तरदायित्व यस ऐन बमोजिम स्थानीय पञ्चायतको हुनेछ।
(२) यस ऐन बमोजिम जिल्ला विकास योजना अन्तर्गत सञ्चालन हुनु पर्ने र गरिने स्थानीय स्तरमा सबै प्रकारका विकास योजना एवं निर्माण कार्यहरूका निमित्त आयोजनाको तर्जुमा, साधनहरूको सङ्कलन र विनियोजन, योजनाको रेखदेख, सञ्चालन र मूल्याङ्कन गर्ने अधिकार स्थानीय पञ्चायतलाई हुनेछ।
४. स्थानीय पञ्चायतको काम कर्तव्य र अधिकार: प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि यस ऐनको प्रयोजनको लागि जिल्ला पञ्चायत, जिल्ला सभा, नगर पञ्चायत, नगर सभा, गाउँ पञ्चायत, गाउँ सभा, नगर र गाउँ पञ्चायतको वडा समिति र स्थानीय पञ्चायतका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ।
५. जिल्ला स्तरीय कार्यालयको रूपमा रहने: अनुसूची १ मा उल्लेख भएका श्री ५ को सरकारको विकास सम्बन्धी जिल्ला स्तरीय कार्यालयहरू जिल्ला पञ्चायत सचिवालयको शाखा कार्यालयको रूपमा रहनेछन्।

सर विकास आयोजनाहरूको तर्जुमा र सञ्चालन सम्बन्धी विषयमा बाहेक सो कार्यालय वा कार्यालय प्रमुखले प्रयोग गर्ने पाउने गरी प्रचलित कानून बमोजिम प्राप्त भएको अधिकारमा अन्य कुनै कार्यालय वा पदाधिकारीको नियन्त्रण रहने छैन।

परिच्छेद-३

स्थानीय पञ्चायतको विकास योजना

१. जिल्ला विकास योजना:- थो ५ को सरकारले केन्द्रीय वा क्षेत्रीय स्तरमा आवश्यकता अनुसार गर्ने योजना थो ५ को सरकारले सञ्चालन गर्नेछ । सो बाहेक थो ५ को सरकारको विकास सम्बन्धी जिल्ला स्तरीय कार्यालयले जिल्ला पञ्चायत मार्फत थो ५ को सरकारको साधन प्राप्त गरी स्थानीय स्तरमा सञ्चालन गर्ने आयोजना र स्थानीय पञ्चायतको आफ्नो स्रोत वा थो ५ को सरकारको साधन तथा अनुदान प्राप्त गरी स्थानीय स्तरमा सञ्चालन गर्ने गरिने सबै प्रकारको आयोजना एवं निर्माण कार्यहरूको समष्टि रूप नै जिल्ला विकास योजना हुनेछ ।
२. आवधिक योजना तयार गर्ने:- प्रत्येक जिल्ला पञ्चायतले आफ्नो जिल्लाको विकासका लागि एक आवधिक योजना तयार गर्नु पर्नेछ ।
३. जिल्ला विकास योजनाको तर्जुमा:- (१) दफा ७ बमोजिम तयार गरिएको आवधिक योजनाको आधारमा प्रत्येक वर्ष जिल्ला पञ्चायतले तोकिएको समयभित्र आगामी आर्थिक वर्षको जिल्ला विकास योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।
(२) उप-दफा (१) बमोजिम जिल्ला विकास योजना तर्जुमा गर्दा देहायका स्रोत र साधन एकीकृत गरी समष्टि रूपमा जिल्ला विकास योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ:-
(क) जिल्ला पञ्चायतको आफ्नै धन, स्रोत र साधन,
(ख) जिल्ला पञ्चायतले थो ५ को सरकार वा अन्य संस्थाबाट प्राप्त गर्ने अनुदान,
(ग) थो ५ को सरकारले जिल्ला स्तरीय विकास योजनाको लागि सम्बन्धित जिल्लामा विभिन्न क्षेत्र (सेक्टर) मा गर्ने खर्च र लगानी ।
(३) उप-दफा [२] बमोजिम जिल्ला विकास योजना तर्जुमा गर्दा थो ५ को सरकारले विभिन्न क्षेत्र [सेक्टर] को योजना तर्जुमा गर्दा अपनाउनु पर्ने भनी तोकिएको नीति र मार्गदर्शनको परिधिभित्र रही गाउँ तथा नगर पञ्चायतबाट प्राप्त भएको आयोजनाहरूलाई नै मूल आधार मान्नु पर्नेछ ।
(४) प्रत्येक जिल्लामा जिल्ला विकास योजनाको तर्जुमा गर्ने गराउने सम्बन्धित पक्षबाट सहयोग पुऱ्याउने लगाउने जिम्मेवारी राष्ट्रिय योजना आयोगको हुनेछ ।
(५) उप-दफा [३] बमोजिम थो ५ को सरकारले दिनु पर्ने नीति र मार्गदर्शन र उप-दफा [२] को खण्ड [ग] बमोजिम थो ५ को सरकारले गर्ने खर्च र लगानीको विवरण आगामी आर्थिक वर्षको लागि चालू आर्थिक वर्षको तोकिएको समय भित्र थो ५ को सरकारको सम्बन्धित निकायले जिल्ला पञ्चायतलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(६) जिल्ला विकास योजनाको विपरीत हुने गरी वा जिल्ला विकास योजना तयार नै नगर्दा कुनै पनि निम्नले कुनै जिल्ला स्तरीय विकास कार्यका लागि बनाएको योजना कार्यक्रम र त्यसमा गर्ने छर्न राष्ट्रिय योजना आयोगले स्वीकृत गर्ने छैन ।

तर-

(क) जिल्ला विकास योजनाको तर्जुमा स्थानीय पञ्चायतहरूबाट समयमा तयार हुन नसकेको बन्ने राष्ट्रिय योजना आयोगलाई लगेना सो वर्षको लागि सम्बन्धित निकायबाट प्रस्तुत भएको जिल्ला विकास योजना र त्यसमा गर्ने छर्न राष्ट्रिय योजना आयोगबाट स्वीकृत गर्न सकिने छ ।

(ख) कुनै जिल्ला पञ्चायतबाट पेश भएको जिल्ला विकास योजना जिल्ला विकासको समष्टि दृष्टिकोणले अपर्याप्त भएमा राष्ट्रिय योजना आयोगले थप आयोजनाका स्वीकृत दिन सक्नेछ ।

९. जिल्ला विकास योजना तर्जुमा गर्दा अपनाउनु पर्ने प्राथमिकता:- जिल्ला विकास योजना तर्जुमा गर्दा सामान्यतः देहायको प्राथमिकताको आधारमा तर्जुमा गर्नु पर्नेछ-

[क] सर्वसाधारण जनतालाई प्रत्यक्ष फाइदा हुने र न्यूनतम आवश्यकता पूरा गर्ने आयोजनाहरू

[ख] कृषि उत्पादन वृद्धि गर्ने सघाउ पुऱ्याउने आयोजनाहरू,

[ग] स्थानीय साधन र सीपबाट संचालन हुन सक्ने आयोजनाहरू,

[घ] उत्पादकत्व तथा रोजगारी वृद्धि गर्ने मद्दत पुऱ्याउने आयोजनाहरू,

[ङ] राष्ट्रिय स्तरका योजनामा प्राथमिकता पाएका योजनाहरू र

[च] भौगोलिक वातावरणलाई संरक्षण गर्ने आयोजनाहरू ।

१०. योजना तर्जुमा समिति: जिल्ला विकास योजनाको तर्जुमा गर्ने जिल्ला पञ्चायतले अनुसूची २ मा उल्लेख भए बमोजिम समितिहरू गठन गर्नु पर्नेछ र सो समितिहरूको काम, कर्तव्य तथा कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

११. अ. योजनाको अन्तिम मसौदा तर्जुमा गर्ने:- [१] दफा १० बमोजिम गठन भएको समितिहरूले आ-आफ्नो विषय सम्बन्धित योजना कार्यक्रम तर्जुमा गरी सकेपछि सो योजना कार्यक्रमहरू एक समितिको कार्यक्रम अर्को समितिको कार्यक्रमसँग मिलाउन गराई योजना कार्यक्रमहरूको पुनरावलोकन गरी सन्तुलित ढंगले एकीकृत जिल्ला विकास योजना तयार पार्न स्थानीय विकास अधिकारीले सबै समितिहरूको संयुक्त बैठक बोलाउनु पर्नेछ ।

[२] उप-दफा [१] बमोजिम बोलाएको बैठकको सभापतित्व सम्बन्धित जिल्लाका राष्ट्रिय पञ्चायतको सदस्यले गर्नेछ । एकभन्दा बढी राष्ट्रिय पञ्चायतका सदस्यहरू भएको जिल्लामा वर्णानुक्रमले एक एक वर्षको पालो गरी अध्यक्षता गर्नु पर्नेछ । अध्यक्षता नगर्ने राष्ट्रिय पञ्चायतका सदस्यहरू समितिहरूको संयुक्त बैठकको सदस्यको रूपमा रहनेछन् । त्यस्तो बैठकको अध्यक्षता गर्नुपर्ने राष्ट्रिय पञ्चायतको सदस्य अनुपस्थित भएमा अर्को राष्ट्रिय पञ्चायतको सदस्यले वर्णानुक्रम अनुसार समितिहरूको संयुक्त बैठकमा अध्यक्षता गर्नेछ ।

तर राष्ट्रिय पञ्चायतका अधिवेशन परी वा अरु कुनै कारण परी राष्ट्रिय पञ्चायतका कुनै पनि सदस्यले समितिको संयुक्त बैठकको उपस्थित हुन नसकेको अवस्थामा सम्बन्धित जिल्ला पञ्चायतको सभापतिले संयुक्त समितिको बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

[३] समितिको संयुक्त बैठकबाट योजना कार्यक्रमलाई अन्तिम रूप दिई निर्णय भएपछि उक्त योजना

सम्बन्धित मसौदा जिल्ला पञ्चायतमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

[४] उप-दफा [३] बमोजिम जिल्ला पञ्चायतको बैठकमा पेश भएका योजना सम्बन्धी मसौदा उपर आवश्यक छलफल गरी आयोजनाको प्राथमिकताक्रम समेत निर्धारण गरी अन्तिम स्वीकृतिको लागि सो योजना जिल्ला समामा पेश गर्नु पर्नेछ र जिल्ला समालेको बैठकबाट स्वीकृत भएपछि उक्त योजना स्वीकृत भएको मानिने छ ।

११. कार्यकारी अधिकृत भई काय गर्ने: जिल्ला विकास योजनाको तर्जुमा, कार्यन्वयन तथा मूल्यांकन गर्ने कामको सम्बन्धमा स्थानीय विकास अधिकारीले जिल्ला पञ्चायतको कार्यकारी अधिकृतको रूपमा काम गर्नु पर्नेछ ।

१२. नगर विकास योजनाको तर्जुमा: [१] प्रत्येक नगर पञ्चायतले आफ्नो नगर विकासको लागि आवधिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

(२) उप-दफा (१) बमोजिम तयार गरिएको आवधिक योजनाको आधारमा प्रत्येक वर्ष नगर पञ्चायतले तोकिएको समय भित्र आगामी आर्थिक वर्षको नगर विकास योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

(३) उप-दफा (१) बमोजिम नगर विकास योजना तर्जुमा गर्दा नगर पञ्चायतको आफ्नो धर्म, स्रोत तथा साधन र धो ५ को सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान रकम समेतको आधारमा विचार गरी प्रत्येक वडाबाट माग भएका आयोजनाहरूलाई मूल आधार मानी नगर विकास योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ । त्यसरी योजना तर्जुमा गर्दा दफा ९ मा उल्लेखित प्राथमिकतालाई ध्यानमा राखी गर्नु पर्नेछ ।

(४) यस दफा बमोजिम नगर पञ्चायतले यथासम्भव सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञहरू समेतलाई समावेश गरी नगर विकास योजना तर्जुमा गर्ने आवश्यक समितिहरू गठन गर्न सक्नेछ ।

१४. गाउँ विकास आयोजनाको तर्जुमा: (१) प्रत्येक गाउँ पञ्चायतले आफ्नो गाउँको विकासको लागि आवधिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

(२) उप-दफा (१) बमोजिम तयार गरिएको आवधिक योजनाको आधारमा प्रत्येक वर्ष गाउँ पञ्चायतले तोकिएको समय भित्र आगामी आर्थिक वर्षको लागि गाउँ विकास योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

(३) उप-दफा (१) बमोजिम गाउँ विकास योजना तर्जुमा गर्दा गाउँ पञ्चायतले जिल्ला पञ्चायतबाट प्राप्त भएको मागदर्शन तथा निर्देशनको परिधिभित्र रही आफ्नो धर्म, स्रोत र साधन, जिल्ला पञ्चायत र धो ५ को सरकारबाट प्राप्त हुने आर्थिक, भौतिक तथा प्राविधिक सहयोग समेतको विचार गरी प्रत्येक वडाबाट माग भएका आयोजनाहरूलाई मूल आधार मानी दफा ९ मा उल्लेखित प्राथमिकतालाई ध्यानमा राखी गाउँ विकास योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

१५. जाँचपास समिति:- स्थानीय पञ्चायतका विकास योजनाको निर्माण सम्बन्धी आयोजनाको जाँचपास गर्न तोकिए बमोजिम जाँचपास समिति गठन हुनेछ ।

स्पष्टीकरण:- यस दफाको प्रयोजनको लागि "जाँचपास" भन्नाले कार्यमूसक जाँचपास (पर्फमेस अडिट) समेतलाई जनाउने छ ।

१६. जिल्ला सुपरीवेक्षण समिति:- (१) प्रत्येक जिल्लामा राष्ट्रिय पञ्चायतका सदस्यहरू, जिल्ला पञ्चायतका सभापति र उप-सभापति, प्रमुख जिल्ला अधिकारी, स्थानीय विकास अधिकारी र सार्वजनिक निर्माण शाखाको इन्जिनियर वा निज नभए निजको काम गर्ने व्यक्ति समेत भएको एक जिल्ला सुपरीवेक्षण समिति गठन हुनेछ । स्थानीय विकास अधिकारीले जिल्ला सुपरीवेक्षण समितिको सचिव समेत भई काम गर्नेछ ।

[२] उप-दफा [१] बमोजिम गठित सुपरीवेक्षण समितिको बैठकको अध्यक्षता सम्बन्धित जिल्लाको राष्ट्रिय पञ्चायतको सदस्यले गर्नेछ । एकभन्दा बढी राष्ट्रिय पञ्चायतको सदस्य भएको जिल्लामा वर्णानुक्रमले

एक एक वर्षको पालो गरी अध्यक्षता गर्नेछ । अध्यक्षता मगने राष्ट्रिय पञ्चायतका सदस्यहरू समितिको सदस्यको रूपमा रहने छन् । त्यस्तो बैठकको अध्यक्षता गर्नु पर्ने राष्ट्रिय पञ्चायतका सदस्य अनुपस्थित भएमा अर्को राष्ट्रिय पञ्चायतको सदस्यले वर्षानुक्रम अनुसार जिल्ला सुपरीवेक्षण समितिको बैठकमा अध्यक्षता गर्नेछ ।

तर राष्ट्रिय पञ्चायतको अधिवेशन परी वा अरु कुनै कारण परी राष्ट्रिय पञ्चायतका सदस्य उपस्थित हुन नसकेको अवस्थामा सम्बन्धित जिल्ला पञ्चायतको सभापतिले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(३) जिल्लाको विकास योजनाको कार्यान्वयन गर्दा योजनाको सुपरीवेक्षण मितव्ययिता, आर्थिक अनुशासन कायम राख्न र जिल्ला विकास योजनाको कार्यान्वयनमा त्रुटि देखिएमा आवश्यक कारवाही गर्नको लागि समेत जिल्ला सुपरीवेक्षण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१७. सेवा केन्द्र: (१) जिल्ला पञ्चायतको प्रत्येक ईलाकामा पर्ने गाउँ पञ्चायतहरूलाई विकास सम्बन्धी काममा भौतिक तथा प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउन सामान्यतया ईलाकाको माथ पर्ने गरी श्री ५ को सरकारले आवश्यकतानुसार एक एक सेवा केन्द्र स्थापना गर्न सक्ने छ ।

(२) उप-वफा (१) बमोजिम स्थापित सेवा केन्द्र स्थानीय विकास सम्बन्धमा गाउँ पञ्चायतलाई टेवा पुऱ्याउने श्री ५ को सरकारको सबभन्दा तल्लो निकाय हुनेछ ।

[३] सेवा केन्द्रको काम काम कर्तव्य देहाय बमोजिम हुनेछ-

[क] गाउँ पञ्चायतको विकासको लागि योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन र समीक्षा गर्ने कार्यमा आवश्यक सेवा पुऱ्याउने ।

[ख] गाउँ पञ्चायत क्षेत्रमा उपभोक्ता समितिहरूको स्थापना र सुमंचालन गराउनमा मद्दत पुऱ्याउने ।

[ग] गाउँ पञ्चायतलाई आफ्नो विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउने ।

[घ] गाउँ पञ्चायतलाई आवश्यक वित्तीय तथा भौतिक सामग्री उपलब्ध गराउन मद्दत पुऱ्याउने ।

[ङ] गाउँ पञ्चायतको विकास सम्बन्धी प्रयासहरूको आवधिक समीक्षा गर्ने ।

[च] गाउँ पञ्चायतको समस्या तथा आवश्यकताहरूलाई माथिल्लो स्तरमा पुऱ्याउने र योजनामा समावेश गर्न लगाउने र

[छ] ईलाकामित्र गाउँ पञ्चायतहरूमा विकास कार्यमा प्रतिस्पर्धा जोगाउने र एक आर्काको अनुभव तथा समस्याहरू र समाधानका उपायहरू ईलाका स्तरमा पञ्चायतहरूको सभा सम्मेलन, बैठक, गोठरी र निरीक्षण भ्रमण गराई विचारको आदान प्रदान गराउने ।

[४] सेवा केन्द्रको अन्य काम, कर्तव्य तथा अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ:

१८. समीक्षालय राख्नु पर्ने: [१] प्रत्येक स्थानीय पञ्चायतले समीक्षालयको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ । समीक्षालयमा सम्बन्धित पञ्चायतको विकास योजना सम्बन्धी वार्षिक कार्यक्रम तालीम र प्रगति प्रतिवेदन आदि बारेको विस्तृत विवरण तयार गरी अद्यावधिक रूपमा प्रदर्शन गर्नु पर्नेछ ।

[२] प्रत्येक ६६ महिनामा सम्बन्धित पञ्चायतको समीक्षालयमा सम्बन्धित पञ्चायतको पदाधिकारी सदस्यहरू र कर्मचारीहरू समेत वसो आश्रपनो क्षेत्रमा भए गरेको विकास कार्यहरूको समीक्षा गर्नु पर्नेछ ।

१९. उपभोक्ता समितिको गठन, काम, कर्तव्य तथा अधिकार: [१] स्थानीय पञ्चायतले संचालन गर्ने योजना जुन स्थानमा सञ्चालन हुने हो सो स्थानमा उक्त योजनाबाट लाभान्वित हुने व्यक्तिहरूको सभा गराई रायसिर्द सोही मध्येबाट सम्बन्धित पञ्चायतले तोके बमोजिम बढीमा पाँच जनासम्मको उपभोक्ता समिति गठन हुनेछ ।

[२] उपभोक्ता समितिको काम, कर्तव्य तथा अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-४

आर्थिक व्यवस्था

२०. पञ्चायत विकास तथा जग्गा कर उठाउने: (१) प्रत्येक गाउँ वा नगर पञ्चायतले देहायको शर्त बन्देजना रही आफ्नो गाउँ वा नगर पञ्चायत क्षेत्रमा पञ्चायत विकास तथा जग्गा कर उठाउन जिल्ला पञ्चायतमा लेखी पठाउनु पर्नेछ ।

[क] उक्त करबाट प्राप्त आम्दानी के मा खर्च गर्ने सो को योजना तथा कार्यक्रम तयार गरी सकेको हुनुपर्नेछ ।

[ख] योजना पूरा गर्न कति खर्च लाग्ने हो सो को मोटामोटी इष्टिमेट समेत गरी सकेको हुनुपर्नेछ ।

[ग] योजनामा लाग्ने सम्पूर्ण खर्च कहाँबाट जुटाइने हो र सो मध्ये कति रकम पञ्चायत विकास तथा जग्गा करबाट पूरा गरिने अनुमान गरिएको छ सो प्रष्ट हुनुपर्नेछ ।

[घ] उक्त करबाट प्राप्त रकम उठेपछि त्यसको हिसाब किताब दुरुस्तसंग राख्न कस्तो व्यवस्था गरिएको छ सो खोल्नु पर्नेछ ।

[ङ] सम्बन्धित गाउँ वा नगर समाले उक्त कर उठाउन सम्पूर्ण सदस्य संख्याको दुई तिहाईको बहुमतले स्वीकृति दिएको ।

[२] उप-दफा (१) बमोजिम लेखी आएमा जिल्ला पञ्चायतले पनि छानवीन गरी सम्बन्धित पञ्चायतले उक्त शर्त बन्देज पूरा गरेको देखिएमा सो कर उक्त गाउँ वा नगर पञ्चायत क्षेत्रमा लागू गर्न श्री ५ को सरकारमा लेखी पठाउनु पर्नेछ ।

[३] पञ्चायत विकास तथा जग्गा कर उठाउँदा सम्बन्धित गाउँ वा नगर पञ्चायतले आफ्नो क्षेत्रभित्र भएका जग्गा जमीनहरूको लगत र कुन जग्गाबाट कति उत्पादन हुन्छ रान्नी त्यसको आंकडा सहितको लगत तयार राख्नु पर्नेछ र त्यसको एक प्रति जिल्ला पञ्चायतमा पठाउन पर्नेछ ।

[४] यस वफा बमोजिम उठाएको पञ्चायत विकास तथा जग्गा कर रकमको सर्वसंचित कोषमा ५ प्रतिशत, जिल्ला पञ्चायत कोषमा १० प्रतिशत, सम्बन्धित गाउँ वा नगर पञ्चायत कोषमा ८५ प्रतिशत बाखिला गर्नु पर्नेछ ।

२१. चन्दा उठाउने अधिकार: [१] स्थानीय पञ्चायतले उप-दफा [२] को अधिनमा रही चन्दा उठाउन सक्नेछ । तर त्यस्तो चन्दा करका रूपमा उठाउन पाइने छैन ।

[२] चन्दा उठाउनु भन्दा जग्गा चन्दाको रकम के काममा खर्च गर्ने त्यसको विस्तृत योजना तथा कार्यक्रम बनाई गाउँ वा नगर पञ्चायतबाट चन्दा उठाउने भएका सम्बन्धित गाउँ वा नगर समाले सम्पूर्ण सदस्य संख्याको दुई तिहाई बहुमतले पारित गराई जिल्ला पञ्चायतको स्वीकृत लिनु पर्नेछ र जिल्ला पञ्चायतले

(१)

उठाउने चन्दाको हकमा जिल्ला सभाको सम्पूर्ण सदस्य संख्याको दुई तिहाईको बहुमतले रथोडत हुनु पर्नेछ। यसरी उठेको चन्दाको रकम बमोजिमको योजना तथा कार्यक्रममा मात्र खर्च गर्नु पर्नेछ र आम्दानी खर्चको विवरण सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशित गर्नु पर्नेछ।

सर गाउँ वा नगर पञ्चायतले पाँच हजार रुपियाँसम्मको चन्दा उठाउन परेमा गाउँ वा नगर पञ्चायतले र जिल्ला पञ्चायतले दश हजार रुपियाँसम्मको चन्दा उठाउनु परेमा जिल्ला पञ्चायतले नै निर्णय गरी उठाउन सक्नेछ।

२२. सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गर्ने: स्थानीय पञ्चायतले ठेकेको वा लगाएको कर, दस्तूर, फी इत्यादि कुनै व्यक्तिले मबुकाएमा सरकारी बाँकी सरह जिल्ला कार्यालयले असुल उपर गरि दिनु पर्नेछ।

२३. स्थानीय पञ्चायतले अनुदान रकमको बाँडफाँड गर्ने: श्री ५ को सरकारले स्थानीय पञ्चायतलाई दिने अनुदानको रकम कुन कुन काममा लगाउने भन्ने बाँडफाँट स्थानीय पञ्चायतले नै गर्नेछ।

२४. तोकिएको क्षेत्रमा खर्च गर्नु पर्ने: श्री ५ को सरकार जिल्ला स्तरमा गरिने कामको लागि पठाएको रकम जुन क्षेत्रमा (सेक्टर) छुन कामको लागि पठाएको हो सोही क्षेत्रको लागि बाहेक अन्यत्र खर्च गर्ने वा त्यसको क्षेत्रमा तोकिएको भन्दा धेरै गरी खर्च गर्न पाइने छैन।

२५. प्रशासनिक खर्चको हद: स्थानीय पञ्चायतले कर, दस्तूर, फी, महसूल, ठेक्का पट्टा आदिबाट उठाएको वा चन्दादाताले दिएको चन्दा वा श्री ५ को सरकारले विकास कार्यको लागि दिएको रकमबाट तोकिएको प्रतिशतभन्दा बढ्ने गरी प्रशासनिक कार्यमा खर्च गर्न पाइने छैन।

परिच्छेद-५
लेखा परीक्षण सम्बन्धी व्यवस्था

२६. स्थानीय पञ्चायतको लेखा परीक्षण: (१) प्रत्येक वर्ष स्थानीय पञ्चायतको आय व्ययको आन्तरिक तथा अन्तिम लेखा परीक्षण गरिने छ।

(२) स्थानीय पञ्चायतको आन्तरिक लेखा परीक्षण श्री ५ को सरकार वा श्री ५ को सरकारले तोकेको व्यक्तिले गर्नेछ।

(३) जिल्ला पञ्चायत तथा नगर पञ्चायतको अन्तिम लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकको विभागबाट हुनेछ र गाउँ पञ्चायतको अन्तिम लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकले तोकेको व्यक्तिले गर्नेछ।

२७. लेखापरीक्षणको प्रतिवेदन: (१) स्थानीय पञ्चायतको अन्तिम लेखापरीक्षण भएपछि लेखापरीक्षण गर्ने व्यक्तिले तीन महिना भित्र लेखापरीक्षणको प्रतिवेदनको एक प्रति महालेखा परीक्षकको विभागमा, एक प्रति सम्बन्धित पञ्चायतमा, एक प्रति सम्बन्धित जिल्ला मुपरीवेक्षण समितिमा र एक प्रति जिल्ला पञ्चायत वा नगर पञ्चायतको भए सम्बन्धित मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ।

(२) उप-दफा (१) बमोजिम लेखापरीक्षणको प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि सम्बन्धित पञ्चायतमा बढीमा तीन महिना भित्र सम्बन्धित सभा बोलाई सो प्रतिवेदन पेश गरी छलफल गराउनु पर्नेछ।

(३) लेखापरीक्षणको प्रतिवेदन सम्बन्धित सभामा पेश भए पछि सो सभाले उक्त प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका बेरुजूरहरूमध्ये प्रचलित कानून बमोजिम नियमित गर्न मिल्नेसम्म नियमित गर्नु पर्नेछ। नियमित गर्न नमिल्ने बेरुजूरको हकमा त्यसको फछ्छोटको लागि आवश्यक कारवाई गर्न सम्बन्धित पञ्चायतको सचिवले सम्बन्धित व्यक्तिलाई फछ्छोट गराउन लगाउने छ।

(४) उप-दफा (३) बमोजिम फछ्छोट गर्न नसकेको बेरुजूर असुल उपर गर्नको लागि जिल्ला पञ्चायत वा नगर पञ्चायत सम्बन्धी भए अञ्चलाधीश कहाँ र गाउँ पञ्चायत सम्बन्धी भए प्रमुख जिल्ला अधिकारी कहाँ पठाउनु पर्नेछ।

(५) उप-दफा (४) बमोजिम बेरुजूर फछ्छोटको लागि लेखी आएपछि सम्बन्धित अञ्चलाधीश वा प्रमुख जिल्ला अधिकारीले देहाय बमोजिम गर्नु पर्नेछ।

(क) छप्टाचार भएकोमा छप्टाचार सम्बन्धी कामून अन्तर्गत कारवाई चलाउने,

(ख) फसंसंग बाँकी बढ्योता असुल गर्नु परेमा सरकार बाँकी सरप्लको कारवाई गरी असुल गर्ने।

परिच्छेद-६

विविध

२८. श्री ५ को सरकारको अधिकार: कुनै स्थानीय पञ्चायतले लगाएको वा उठाएको कर, दस्तूर, फी, महसूल, ठेक्का पट्टा आदि सार्वजनिक हितको लागि घटाउन, हटाउन वा तोड्न आवश्यक देखिएमा श्री ५ को सरकारले स्थानीय पञ्चायतसित स्पष्टिकरण लिई मुनासिब देखेमा कारण समेत खोली उक्त कर, दस्तूर, फी, महसूल, ठेक्का पट्टा आदि घटाउन, हटाउन, वा तोड्न आदेश वा निर्देशन दिन सक्नेछ र यसरी दिएको आदेश वा निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित पञ्चायतको कर्तव्य हुनेछ ।

२९. अधिकार सुम्पन सक्ने: (१) यस ऐन बमोजिम श्री ५ को सरकारलाई भएको सर्वे वा कुनै अधिकार श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी कुनै पदाधिकारी, संस्था, समिति वा कर्मचारीलाई सुम्पन सक्नेछ ।

(२) यस ऐन अन्तरगत जिल्ला पञ्चायतलाई भएको अधिकार जिल्ला पञ्चायतले शर्त बन्देज तोकि वा नतोकी गाउँ पञ्चायतलाई सुम्पन सक्नेछ । यसरी सुम्पेको अधिकार जुनसुकै बखत जिल्ला पञ्चायतले फिर्त सक्नेछ ।

(३) जिल्ला पञ्चायत, नगर पञ्चायत वा गाउँ पञ्चायतले आफूमा भएको अधिकार सम्बन्धित पञ्चायतको सदस्य, सदस्यहरूको समिति वा उप-समिति वा कुनै कर्मचारीलाई सुम्पन सक्नेछ । यसरी सुम्पिएको अधिकार जुनसुकै बखत सम्बन्धित पञ्चायतले फिर्त सक्नेछ ।

(४) जिल्ला पञ्चायतको सभापति वा गाउँ वा नगर पञ्चायतका प्रधानपञ्चले आफूमा भएको अधिकार सम्बन्धित पञ्चायतको सदस्य वा सचिवलाई सुम्पन सक्नेछ । यसरी सुम्पेको अधिकार जुनसुकै बखत जिल्ला पञ्चायत सभापति वा गाउँ वा नगर पञ्चायतका प्रधानपञ्चले फिर्त सक्नेछ ।

३०. अन्य प्रचलित कानूनको अधिकार प्रदान गर्न सकिने: अन्य प्रचलित कानून बमोजिम श्री ५ को सरकारलाई प्राप्त भएको कुनै अधिकार श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी कुनै स्थानीय पञ्चायत वा स्थानीय पञ्चायतका पदाधिकारीलाई सुम्पन सक्नेछ ।

३१. स्थानीय पञ्चायतलाई न्यायिक अधिकार सुम्पन सकिने: (१) सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन २०१७ बमोजिम कारवाही गरिने मुद्दा बाहेक स्थानीय प्रकृतिका तानातिना मुद्दाहरू गाउँ वा नगर पञ्चायतले कारवाही र फिनारा गर्ने गरी श्री ५ को सरकारले तोकिए बमोजिम अधिकार सुम्पन सक्नेछ ।

(२) उप-दफा (१) बमोजिम गाउँ पञ्चायत वा नगर पञ्चायतले कारवाही र किनारा गरेको मुद्दाको सो पञ्चायतको निर्णय सवर तोकिएको अधिकारीमा पुनरावेदन लाग्नेछ ।

(३) यस दफा बमोजिम मुद्दा हेर्ने अधिकारी तथा पुनरावेदन सुन्ने अधिकारीले अपनाउने कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३२. कर्मचारीहरू जिल्ला पञ्चायतको प्रशासकीय नियन्त्रणमा रहने: स्थानीय विकास अधिकारी तथा अनुसूची १ मा उल्लेखित कार्यालयहरूका प्रमुखहरू जिल्ला पञ्चायतको सामान्य प्रशासकीय नियन्त्रणमा रही काम गर्नेछन् र त्यस्तो प्रशासकीय नियन्त्रणको व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३३. सरकारी वकीलले राय दिने: जिल्ला पञ्चायतले आफ्नो काम कारवाही गर्दा कुनै कानूनी अड्चन परे राय मागिएको वखत सरकारी वकीलले राय दिनु पर्नेछ ।

३४. नियम बनाउने अधिकार: यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्ने थो ५ को सरकारले नियमहरू बनाउन सक्नेछ ।

३५. बाधा अडकाउ फुकाउने प्रणिकार: यो ऐनको कार्यान्वित गर्ने कुनै बाधा अडकाउ परेमा सो बाधा अडकाउ फुकाउन थो ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी आदेश जारी गर्न सक्नेछ र त्यस्तो आदेश यसै ऐनमा परे सरह मानिने छ ।

३६. यस ऐन बमोजिम हुने: यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा लेखिएको छति कुरामा सेही बमोजिम हुनेछ र अरुमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

अनुसूची-१
(दफा ५ संग सम्बन्धित)
विकास सम्बन्धी जिल्लास्तरीय कार्यालयहरू

१. शिक्षा तथा सांस्कृतिक सम्बन्धी कार्यालयहरू ।
२. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या सम्बन्धी कार्यालयहरू ।
३. कृषि तथा सिंचाइ सम्बन्धी कार्यालयहरू ।
४. निर्माण तथा यातायात सम्बन्धी कार्यालयहरू ।
५. खानेपानी तथा जल विद्युत् सम्बन्धी कार्यालयहरू ।
६. वन तथा भू-संरक्षण तथा वातावरण सम्बन्धी कार्यालयहरू ।
७. उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन सम्बन्धी कार्यालयहरू ।
८. इन्धन सम्बन्धी कार्यालयहरू ।
९. स्थानीय विकास तथा सामाजिक कल्याण सम्बन्धी कार्यालयहरू ।
१०. साझा तथा सहकारी सम्बन्धी कार्यालयहरू ।
११. विकाससंग सम्बन्धित अन्य कार्यालयहरू ।

अनुसूची-२
(वर्षा १० संग सम्बन्धित)
योजना तर्जुमा समिति

क. कृषि तथा सिचाई समिति:

१) जिल्ला पञ्चायतका सदस्यहरू मध्येबाट जिल्ला पञ्चायतले तोकेको दुई जना	—	—	—	—	—	सदस्य
२) नेपाल किसान सङ्गठनको जिल्ला कार्य समितिको सभापति	—	—	—	—	—	सदस्य
३) नेपाल महिला संगठनको जिल्ला कार्य समितिको सभापति	—	—	—	—	—	सदस्य
४) नेपाल प्रौढ संगठनको जिल्ला कार्य समितिको सभापति	—	—	—	—	—	सदस्य
५) नेपाल भूतपूर्व सैनिक संगठनको जिल्ला कार्य समितिको सभापति	—	—	—	—	—	सदस्य
६) कृषि विकास बँकको जिल्ला प्रमुख	—	—	—	—	—	सदस्य
७) भूमिसुधार अधिकारी	—	—	—	—	—	सदस्य
८) कृषि सामाग्री संस्थानको जिल्ला प्रमुख	—	—	—	—	—	सदस्य
९) पशु विकास अधिकृत	—	—	—	—	—	सदस्य
१०) जिल्ला सिचाई अधिकृत	—	—	—	—	—	सदस्य
११) जिल्ला सहकारी अधिकृत	—	—	—	—	—	सदस्य
१२) कृषि विकास अधिकारी	—	—	—	—	—	सदस्य-सचिव

ख. निर्माण तथा सम्भार समिति:

१) जिल्ला पञ्चायतका सदस्यहरू मध्येबाट जिल्ला पञ्चायतले तोकेको दुई जना सदस्यहरू	—	—	—	—	—	सदस्य
२) नेपाल युवक संगठनको जिल्ला कार्य समितिको सभापति	—	—	—	—	—	सदस्य
३) नेपाल प्रौढ संगठनको जिल्ला कार्य समितिको सभापति	—	—	—	—	—	सदस्य
४) नेपाल भूतपूर्व सैनिक संगठन जिल्ला कार्य समितिको सभापति	—	—	—	—	—	सदस्य
५) जिल्ला सार्वजनिक निर्माण शाखाको अधिकृत	—	—	...	—	—	सदस्य-सचिव

ग. उद्योग, वन तथा भू-संरक्षण समिति

१) जिल्ला पञ्चायतका सदस्यहरू मध्येबाट जिल्ला पञ्चायतले तोकेको दुई जना सदस्यहरू	—	—	—	—	—	सदस्य
२) नेपाल भूतपूर्व सैनिक संगठनको जिल्ला कार्य समितिको सभापति	—	—	—	—	—	सदस्य
३) नेपाल मजदूर संगठनको जिल्ला कार्य समितिको सभापति	—	—	—	—	—	सदस्य
४) उद्योग वाणिज्य संघका जिल्ला सभापति	—	—	—	—	—	सदस्य
५) जिल्ला उद्योग अधिकृत	—	—	—	—	—	सदस्य
६) जिल्ला पञ्चायतले तोकेको जिल्ला वन अधिकृत वा जिल्ला घरेलु अधिकृत	—	—	—	—	—	सदस्य-सचिव

घ. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या समिति:

१) जिल्ला पञ्चायतका सदस्यहरू मध्येबाट जिल्ला पञ्चायतले तोकेको दुईजना सदस्यहरू	—	—	—	—	सदस्य
२) नेपाल महिला संगठनको जिल्ला कार्य समितिको सभापति	—	—	—	—	सदस्य
३) नेपाल युवक संगठन जिल्ला कार्य समितिको सभापति	—	—	—	—	सदस्य
४) नेपाल भूतपूर्व सैनिक संगठनको जिल्ला कार्य समितिको सभापति	—	—	—	—	सदस्य
५) नेपाल रेडक्रस सोसाईटीको जिल्ला सभापति	—	—	—	—	सदस्य
६) बाल संगठनको जिल्ला सभापति	—	—	—	—	सदस्य
७) जिल्ला परिवार नियोजन कार्यालयको अधिकृत	—	—	—	—	सदस्य
८) जिल्ला स्वास्थ्य अधिकारी	—	—	—	—	सदस्य-सचिव

ङ. शिक्षा समिति:

१) जिल्ला पञ्चायतका सदस्यहरू मध्येबाट जिल्ला पञ्चायतले तोकेको दुईजना सदस्यहरू	—	—	—	—	सदस्य
२) नेपाल प्रौढ संगठनको जिल्ला कार्य समितिका सभापति	—	—	—	—	सदस्य
३) अभिभावक एवं शिक्षा प्रेमी र सामाजिक कार्यकर्ता मध्येबाट जिल्ला पञ्चायतले तोकेको एक जना व्यक्ति	—	—	—	—	सदस्य
४) जिल्ला भित्रका महा-विद्यालयका प्राचार्यहरू मध्येबाट जिल्ला पञ्चायतले तोकेको एक जना प्राचार्य	—	—	—	—	सदस्य
५) जिल्ला भित्रका माध्यमिक विद्यालयहरूका प्रधान अध्यापकहरू मध्येबाट जिल्ला पञ्चायतले तोकेको एकजना प्रधान अध्यापक	—	—	—	—	सदस्य
६) जिल्ला भित्रका माध्यमिक विद्यालय विद्यार्थी वरगबाट जिल्ला पञ्चायतले तोकेको एक जना विद्यार्थी	—	—	—	—	सदस्य
७) जिल्ला शिक्षा अधिकारी	—	—	—	—	सदस्य-सचिव

द्रष्टव्य:

- (१) सम्बन्धित जिल्लाका राष्ट्रिय पञ्चायतका सदस्यहरू, जिल्ला पञ्चायतका सभापति र उप-सभापति, प्रमुख जिल्ला अधिकारी तथा स्थानीय विकास अधिकारी उपरोक्त प्रत्येक समितिमा सदस्य रहने छन् ।
- (२) प्रत्येक समितिमा जिल्ला पञ्चायतका सदस्यहरूले आफू मध्येबाट वषर्नुक्रम अनुसार एक एक वर्षको आलो पालो गरी समितिको अध्यक्षता गर्नेछ ।

०११